

INTERNETO FOLKLORAS: RŪŠIS AR SKLAIDOS BŪDAS?

POVILAS KRIKŠČIŪNAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – lietuviškose interneto svetainėse randami bei elektroniniu paštu siuntinėjami folkloro ar folklorui artimi tekstai. Jie lyginami su spausdintais periodikoje, plintančiais SMS žinutėmis, taip pat su tradicinės tautosakos kūriniais. Remiamasi tekstais, paskelbtais interneto svetainėje www.omni.lt, periodikoje bei Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne sukaupta medžiaga. Apsiribota tais kūriniais, kuriuose akivaizdus teksto primatas.

Darbo tikslas – apžvelgti minėtą medžiagą, jos sklaidos būdus, sąsajas su autorine ir tradicine liaudies kūryba, siekiant išsiaiškinti, kiek visa tai iš tikrųjų naujoviška ir kiek pagrįstai vadinama „interneto folkloru“.

Tyrimo metodai – aprašomasis, lyginamasis ir tipologinis.

Rašyti šį straipsnį paskatino 2003 m. interneto svetainėje www.omni.lt atsiradusi rubrika „Interneto folkloras“. Užmojis sukurti internetinę tokio folkloro talpyklą tikrai yra sveikintinas – palyginti su tradicine tautosaka, modernių, dažnai miestiečių kūrybai skirtinų tekstų sankaupos Lietuvoje vis dar gana kuklios. Pristatydamas šią rubriką, „Omni laiko“ redaktorius Virginijus Savukynas palygina internetinės ir tradicinės sklaidos folkloro repertuarą, mėgina apčiuopti jų skirtumus ir panašumus. Bendruomene, kurioje gyvuoja internetinis folkloras, laikoma vidutinio lygio vadybininkai, klerikai, tarnautojai, dirbantys įstaigose, kurios turi nuolatinį interneto ryšį. Redaktoriaus nuomone, kaip tik šios socialinės grupės interesus ir turėtų atspindėti aptariamieji kūriniai¹.

Tačiau, kaip pažymi rusų folkloristas S. Nekliudovas, „postfolkloras, kuris gimsta mieste ir vėliau išplinta toli už jo ribų, skiriasi nuo ankstesniųjų patriarchalinės valstietijos ir tuo labiau archajiškųjų bendrijų žodinių tradicijų. Kaip ir masinė kultūra, jis yra policentriškas ir fragmentuotas pagal visuomenės susisluoksniavimą socialinėmis, profesinėmis, klaninėmis, net amžiaus grupėmis, pagal susiskaidymą į menkai tarp savęs susijusias, bendros pasaulėžiūros neturinčias kuopeles“². Vėliau matysime, jog ir mūsų turima medžiaga nėra tokia vientisa, kad galėtų atstovauti vienam konkrečiam visuomenės sluoksniui. Juk ir šiais laikais ne vienas miestietis

gali būti tradicinės tautosakos pateikėjas ir puikiausiai pritaikyti ją šiuolaikinio gyvenimo reikmėms, pasinaudodamas tiek žodinės, tiek rašytinės tradicijos teikiamais impulsais. Apžvelgsime, kaip visa tai atsispindi nagrinėjamoje medžiagoje.

Ją renkant norėta sukaupti kuo daugiau variantiškų kūrinių, nes kaip tik variantiškumas rodo kūrinių folkloriškumą. Todėl ne tik naršyta po internetą ar domėtasi, kas siuntinėjama elektroniniu paštu. Pastebėjus esant paralelių su internetu gaunamais laiškais, kauptos SMS žinutės. Sklaidant periodinę spaudą, daug tinkamos medžiagos rasta savaitraščiuose „Savaitė su TV“ bei „Savaitė“. Susidarius didesniems pluoštams, Lietuvos tautosakos rankraštyne užregistruoti trys rinkiniai, o keliasdešimt straipsnio autoriaus atrinktų tekstų buvo publikuota „Tautosakos darbuose“³.

Iš tikrųjų daugelis kūrinių yra „ypač taikli ir šmaikšti dabartinės biurų / kontorų / įstaigų vidinės kultūros kritika“⁴. Tarnautojų siuntinėjamuose laiškeliuose (dažniausiai humoristiniuose) aptarinėjami darbo reikalai, santykiai su kitomis įstaigomis, kolegomis, šefu, klientais, sutuoktiniais ar pareigūnais. Tai būna trumpi pasakojimai, faktų ar samprotavimų, patarimų, lyginimų grandinės. Prisiminkime „Įstaigų merfiologijos dėsnius“⁵, „10 gero darbuotojo taisyklių“⁶, „Apie audito esmę“⁷ arba „Neišartas frazes klientams ir kolegoms“⁸.

Ypač mėgstama vardijimo forma. Nurodoma dešimt svarių argumentų, kodėl Dievas neturįs daktaro laipsnio⁹, penkios priežastys, kodėl kompiuteris turėtų būti moteriškosios giminės¹⁰, net dvidešimt trys „vyriškosios taisyklės“, kaip vienodai svarbios, numeruojamos pirmuoju numeriu¹¹. Tokia teksto kompozicija tautosakoje nėra naujas dalykas. Ji itin dažna vestuvinių laikraščiuose ir kalbose, moksleivių, studentų vakarų scenarijuose ir sienlaikraščiuose. Prisiminkime kad ir „Dešimt vyro įsakymų žmonai“ ar „Dešimt žmonos įsakymų vyrui“¹² – tai aiškūs sekimai religinių priesakų ir kai kurių postulatų forma.

Kaip žinoma, sekimas yra vienas galimų parodijos kūrimo būdų. Sekama ne tik forma, bet ir konkrečiais stiliais (moksline, kanceliariu, epistoliariu). Štai svarytymai apie vyrus ir moteris pateikiami kaip „Mokslinio darbo ištrauka: potencialiai pavojingų medžiagų tyrimo informacinis biuletenis ir medžiagos tyrimo ataskaita“¹³, o teisininko laiškas merginai rašomas prikaišant kuo daugiau teisės moksle vartojamų terminų¹⁴. Folklore tai nėra nauja – argi ne panašiai buvo kuriamos girtuoklių „karunkos“, įvairiausios maldų, litanijų, žegnonių parodijos? Pasak Vytauto Kubiliaus, „parodija stilizuoja nusistovėjusias menines konvencijas, vaizdus, formas, bet stilizuoja skirtingos pasaulėjautos pagrindu, todėl tuo pačiu metu puola, ardo, nuvertina pripažintus autoritetus, vertybes ir normas“¹⁵. Kaip tik taip yra sukurti ir „Kompiuterininko poteriai“¹⁶ ar „Malda į alų“¹⁷.

Tokių tendencijų šiuolaikinėse rusų moksleivių parodijose pastebi M. Lurje: „<...> panašiai kaip mėgstamais senųjų graikų juokingosios poezijos objektais buvo himnai ir herojinės poemos, o viduramžių (taip pat ir rusų) – svarbiausios maldos („Tėve mūsų“, „Tikėjimo išpažinimas“ ir pan.), liturginiai tekstai, pamokslai ir net Evangelija, moksleiviškų perdirbinių aukomis tampa rusų ir tarybinių poetų klasikų, taip pat kai kurios tarybinės karių, oficiozinės patriotinės ir vaikų dainos. Tokie perdirbiniai šiuolaikinių paauglių taip pat suvokiami kaip „parodia sacra“¹⁸.

Teigiama, kad įvairių veiksnių (pvz., kultūrinės tradicijos, oficialaus pripažinimo ar mokyklinės literatūros programos) kanonizuotas tekstas komiškai diskredituojamas jį iškraipant ar pakeičiant tam tikru „antitekstu“:

*Однажды в студеную зимнюю пору
Я из лесу вышел поссать на мороз*¹⁹.

Rasime ir lietuviškų pavyzdžių. Antai Maironio eilėraščio „Trakų pilis“ pirmojo posmo paskutinėje eilutėje žodžiai „o ji“ pakeičiami „bet jiems“²⁰, o V. Vaičiaičio eilėraštis „Kur bėga Šešupė“ tęsiamas klausimu „Kur velnias ją neša?“²¹ Tokiu pat principu perkuriami ir stambesnių kūrinių, sakykime, pasakų fragmentai: *Atėjo senis ant jūros kranto ir užmetė tinklą. Patamsėjo mėlynoji jūra... Seniai skalbė senis savo tinklą...*²²; *Jie gėrė ilgai ir laimingai, ir mirė vieną dieną...*²³

M. Lurje pažymi dar vieną moksleivių parodijų bruožą, kuris būdingas ir mūsų nagrinėjamiems kūriniams – daugelio rimtų eilėraščių parodijos grindžiamos destrukcija: visa, kas pirmuosiuose gyvena, juda, auga ir žydi, antruosiuose žūva bei įyra²⁴. Šis bruožas ypač ryškus „Šiurpiai šiurpiose šiurpėse“, tačiau lietuviškuose variantuose sukurtą grėsmingą situaciją neretai keičia laiminga pabaiga, pavyzdžiui:

*Kristina – miela generolo anūkė
Nuspaudė Nevadoj kažkokį mygtuką.
Raketos į dangų iš šachtų pakilo –
Prie Klaipėdos Kuba iš jūros išniro.*

* * *

*Žaidė berniukas kieme „Al Qaeda“,
Oriai nešiojo turbaną uždėtą.
Alachui pasimeldė jis ankstų rytą
Ir dviračiu trenkės į savo mokyklą.*

* * *

*Pas seną bobutę į vienkiemį tykų
Įsiveržė pulkas ginkluotų banditų.
Sulaužytos rankos ir išsuktos kojos –
Sena karatistė gerai pakovojo!*

* * *

*Išbėgo berniukas į žalią palaukę,
Pataikė netyčia į minų jis lauką.
Ir mindė sprogdiklius padukai basi –
Kaip gera, kai mažas ir lengvas esi*²⁵.

Beje, minėtas pavadinimas yra netikslus. Šiurpėmis įprasta vadinti trumpus gąsdinančius, sakmes primenančius vaikų pasakojimus, o čia pateikiami „šiurpiai linksmi eilėraštukai stiprių nervų ir gero humoro jausmo skaitytojams“. Tai yra tipiški vadinamojo juodojo humoro pavyzdžiai. Šių eilėraščių negalima laikyti parodijomis – tai yra originalūs ketureiliai arba vertiniai, Rusijoje vadinami sadistiniais

eilėraštauais, sadistinėmis čiastuškomis, sadistiniais kupletais, anekdotais ir t. t. A. Lyskovas juos laiko vienu iš pagrindinių šiuolaikinio moksleivių folkloro žanrų²⁶. Manytina, kad tokia kūryba turėtų būti itin populiari ir kariniuose daliniuose – juk ne mokyklose tiek kalbama apie kulkosvaidžius, granatas ir panašią amuniciją²⁷.

Labai dažnai interneto skaitiniai primena autorinius rašinius. Neretai taip ir yra. Antai „Trumpo žinynėlio nepažįstantiems lietuvių“²⁸ autorius paaiškėjo tik šį kūrinių paskelbus „Omni laike“²⁹. Atidesnė akis rašinio „Miškas ir jo dėsniai“ pabaigoje pastebės užrašą: © Moškovas. Tačiau, nepaisant nei draudžiamųjų ženklų, nei galimybės gausybę egzempliorių „klonuotis“ spustelėjus mygtuką „Forward“, šie tekstai sparčiai folklorėja, apaugdami naujais variantais³⁰. Tai natūralu – miesto tradicijos, pasak. S. Nekliudovo, gimdo savus tekstus, plintančius tiek žodžiu, tiek raštu. Tie tekstai susiję su masine kultūra, šioji savo ruožtu atkuria daugelį prigimtinių tradicinio folkloro bruožų (pvz., socialiai adaptuota kūrinių reikšmė, išskirtinis jų anonimiškumas), kurie tik palengvina abiejų komunikacijos kanalų ryšį³¹.

Žinomi posakiai, literatūros kūrinių fragmentai ar vienu sakiniu nusakomos situacijos, praplėstos naujo konteksto detalėmis, vartojami kaip klišės. Internetu tokius kūrinius mėgstama susegti pluošteliais, dažnai visus juos anuojuojant vienu sakiniu – kaip variacijas ar keletą minčių: *Keletas minčių. Tarp jų ir išūlių*³²; *Keletas minčių. Tarp jų ir ginčytinų*³³; *Variacijos liaudies kūryba Nr. 2*³⁴; *Keletas minčių. Tarp jų ir šmaikščių*³⁵; *Keletas minčių. Tarp jų ir nepadorių*³⁶. Jau kalbama ir apie tokiu būdu perkuriamą tradicinę tautosaką, ypač patarles: *Du zuikius vysies – neištrauksi ir žuvelės iš tvenkinio*³⁷; *Du kiškius vysiesi – nuo abiejų į snukį gausi*³⁸; *Du zuikius vysiesi – trečio nepagausi*³⁹. Taip aktualizuotas variacijas amerikiečių paremiologas Wolfgangas Miederis pavadino antipatarlėmis⁴⁰.

Visais laikais šaržuojami ar parodijuojami įgrišę gyvenimo reiškiniai. Antai reklama kaip globalios komercijos reiškinys Lietuvoje nėra itin senas, tačiau jau gerokai erzinantį žiūrovą, klausytoją ar skaitytoją. Internetas, teikiantis daugialypės terpės (Multimedia) galimybes, yra ne prastesnis reklamos skleidėjas už televiziją. Laiškeliais siuntinėjama ne tik gausybė rimtų ir humoristinių vaizdo klipų, bet ir reklaminių tekstų bei skelbimų pavyzdžių. Reklamos kūrėjai pripažįsta, kad nebūtinai ji turi būti estetiška. Svarbiausia, reklama turi įsitvirtinti galimų klientų sąmonėje taip, kad prekė ar paslaugą primintų reikiamu laiku ir tinkamoje vietoje. Nenuostabu, jog įsakmus hedonistinis imperatyvas „pirk ir laimėk“ dažnai suskamba sarkastiška gaidelė kaip tikra antireklama: *Laimėk superprizą! Surink penkis dangtelius su raide V nuo kanalizacijos liukų ir gauk į galvą nuo miesto vandentiekio darbininkų!*⁴¹

Kitokia yra skelbimų stilistika. Juose ypač išryškėja S. Nekliudovo minimas miesto folkloro policentrizmas. Šalia turgaus šaukinius primenančių tekstų čia veši naujųjų turtuolių, apskurių turgaus prekeivių žargonas, nevengiama vulgaraus, neretai marginalinių sluoksnių vartojamo žodžio. Štai keletas humoristinių skelbimų apie parduodamas mašinas: *MB-500 Twoju Matic. Visi navarotai, sportinio tipo vairuotojo taburetė su skylė naktipuodžiui, pagalvės ir varpelis liokajui iškviesti. Kaina nieko nesakanti*⁴²; *MB-300. 1997 m. Privalumai: šeimininkas kalėjime, aikštelė nesaugoma, signalizacija neveikia. Kaina nepavykus sandoriui – 4 metai*⁴³; *Isuzu*

*Triper. Dar visai šviežias, nuo tralo pasigavau Vokietijoje*⁴⁴. Kai kur tarsi nekaltas pirmasis sakinyss prajuokina netikėtu antruoju sandu: *Parduodu keptas vištas urmu. Kreiptis į sudegusios paukštidės direktorių*⁴⁵; *Labai pigiai parduodu naujus itališkus virtuvės baldus, prancūzišką svetainės baldų komplektą, japonų techniką, Persijos kilimus ir paskutinio modelio „Mercedesą“*. *Viskas parduodama labai skubiai – kol tėvai nesugrįžo iš darbo. Petriukas iš 6-ojo buto*⁴⁶.

Pažymėtina, kad aptarti smulkieji kūriniai nuostabiai paslankūs ir plinta visais įmanomais būdais. Internete jie į laiškus segiojami įvairiausia tvarka, visaip grupuojant, taip pat tvarkomi spaudoje, po vieną cituojami pokalbiuose ir siuntinėjami SMS žinutėmis. Kaip žinoma, tai mėgstamas moksleivių, studentų, net ir dirbančio jaunimo bendravimo būdas. Pristatydama SMS žinutes apie tai rašė ir Gražina Skaibeikytė-Kazlauskienė⁴⁷. Taip pat sėkmingai plinta ir vienos antraštės saistomi situacijos komentarai, patarimai ir siūlymai, pavyzdžiui: *Jei manai, kad esi drąsus...*⁴⁸; *Kodėl viščiukas perėjo į kitą kelio pusę?*⁴⁹ Tokia teksto struktūra primena nevienodai išplėtotus tradicinius anekdotus apie išskirtinius keleto objektų ar subjektų bruožus. Akivaizdus pavyzdys – „Apie musę vyne ir tautų ypatumus“:

Įvairių tautybių atstovai susėdo restorane už stalo ir visi užsisakė po taurę vyno. Bet kai atnešė vyną, paaiškėjo, kad visų vyno taurėse plaukioja musė.

Švedas pareikalavo naujo vyno į tą pačią taurę.

Anglas – pakeisti vyną ir taurę.

Suomis išėmė musę, o vyną išgėrė.

Rusas išgėrė vyną kartu su muse.

Kinas suvalgė musę, bet vyno negėrė.

Žydas ištraukė musę iš vyno ir pardavė kinui.

Lietuvis išgėrė du trečdalius vyno, o po to paprašė vyną pakeisti.

Norvegas pasiėmė musę ir išėjo žvejoti.

Airis susmulkino musę vyne ir pasiuntė taurę anglui.

Amerikonas pradėjo teismo procesą prieš restoraną ir pareikalavo 65 milijonų dolerių už padarytą moralinę žalą.

*Škotas griebė musę už gerklės šaukdamas: „Tuoj pat išspjauk vyną, kurį esi išgėrusi!“*⁵⁰

Įvairiuose variantuose tautybės, jų atstovų skaičius bei bruožai gali keistis. Tai neturi jokios įtakos kūrinio baigtumui. Panašiai konstruojami ir veikėjų elgesio, to elgesio vertinimo grindžiami tekstai, kaip antai: „Visa tiesa apie viską“⁵¹, „Alkoholinių gėrimų vartojimo etapai“⁵², „Moterų tipai“⁵³.

Ypač tinkamą terpę internete rado laimės laišakai, viliojantys greitu praturtėjimu ir gąsdinantys nelaimėmis nepaklusus jų siūlomam žaidimui. Pasak šiuos laiškus analizavusio Leonardo Saukos, „žaidimo tekstas, nors ir nurodyta, kad nieko negalima keisti, vis dėlto nėra visai pastovus. Jo varijavimas rodo, kad žaidimas pagrįstai priskiriamas šiuolaikinei tautosakai“⁵⁴. Pastaruoju metu šie laišakai pamėgti jaunimo ir tapo gerokai demokratiškesni – dažnai iliustruojami piešiniais, įgarsinami kokia nors melodija. Gerokai švelnesnis ir laiškų tonas, juose reiškia-

mi draugiški jausmai. Kartais tekstai įvelkami į kompiuterio pranešimų lenteles, taip suteikiant tik elektroniniam variantui įmanomą formą. Paprastai baigiama raginimu juos siųsti visiems savo draugams: ...*ši įspėjimą apie pavojingą virusą būtinai siųskite visiems savo draugams ir pažįstamiems. Geriausia siųsti po 2 arba 3 egzempliorius. :) :) :) :) :) :) :) :) :) :)*⁵⁵; *Siųsk šią žinutę savo draugams, kad jie suprastų, kaip jie tau yra svarbūs. Siųsk šią žinutę kiekvienam draugui, net ir tam, iš kurio ją gavai. Kai ši žinia sugrįš pas tave, galėsi būti tikras, kad tavo draugų ratas susideda iš tikrų draugų!*⁵⁶ Tokia pabaigos formuluotė laimės laiško bruožų suteikia daugeliui, atrodytų, tolimų šiam žanrui kūrinį. Iš pirmojo pavyzdžio suvokiame, kad taip baigiamas pranešimas apie naują kompiuterių virusą, antrasis įrašytas po dešimties dalių teksto apie skęstančią jausmų salą ir jos gyventojus. Pažymėtina, kad trumpesni teksteliai taip pat siuntinėjami SMS žinutėmis, pavyzdžiui: 333. *Šie trys trejetai stebuklingi. Persiųsk juos kitam, ir tave visus metus lydės sėkmė, o jei nepersiūsi, tai tau labai nesiseks*⁵⁷.

Tačiau esama pokštų, kurie iš esmės yra žodinis tekstas, tačiau neįmanomi be daugialypės terpės ar tam tikrų kompiuterinių programų triukų. Jie galimi tik virtualiojoje erdvėje, tad būtų patys tikriausi interneto folkloro atstovai. Pateikiame du pavyzdžius, sukurtus „PowerPoint“ ir „Excel“ programomis:

Testas darbo užmokesčio dydžiui nustatyti⁵⁸

Atliekant nurodomus veiksmus, vienas po kito matomi trys langai:

**Automatizuota darbo užmokesčio
lygio nustatymo sistema**

Prašome atsakyti į visus pateiktus
klausimus

Jūsų darbo užmokesčio dydis
priklausys nuo pasirinktų
atsakymų!!!

Ar tenkina dabartinis darbo
užmokesčio dydis?

Pasirinkite tinkamą atsakymą

Žymekliui priartėjus prie atsakymo „Ne“, jis staigiai pasislenka į kitą vietą. Paspaudus „Taip“, pasirodo užrašas:

Puiku !!!
 Tęskite darbą...
 Artimiausiu metu Jūsų
 atlyginimo nekelsime...
 Geriausi linkėjimai
 Šefas

Pokštas biuro tarnautojui⁵⁹

[Atidarius prie laiško prisegtą „Excel“ darbolapį, matomas vaizdas:]

	A	B	C	D
1				
2				
3				

Užpildyk šiuos spalvotus langelius tokia tvarka:

1. Įrašyk pilną savo vardą į B3 lauką (geltona spalva).
2. Įrašyk šiandieninę savaitės dieną (galininko linksniu) į C3 lauką (raudona spalva). Nesuprantantiems, kas yra galininko linksnis: žodis atsako į klausimą „ką?“, pvz., antradienį.
3. Įrašyk pilną asmens, kuris tau atsiuntė šį laišką, vardą (naudininko linksniu) į D3 lauką (žalia spalva). Nesuprantantiems, kas yra naudininko linksnis: žodis atsako į klausimą „kam?“, pvz., Jonui.
4. Įrašyk tris klausukus (???) į lauką A1 (mėlyna spalva).
5. Spausk *Enter*.

[Irašome, pavyzdžiui, Mantas, pirmadienį, Aistei. Viską atlikę matome:]

	A	B	C	D
1	???			
2				
3		Mantas	pirmadienį	Aistei

Aš, Mantas, visiškai neturiu nei gėdos, nei sąžinės, esu tinginys ir apsilaidėlis, nes pirmadienį skaitau nesąmoningus laiškus, užuot sąžiningai ir rimtai dirbęs! Už bausmę aš padarysiu 100 atsispaudimų ir Aistei padovanosiu didelį „Karūnos“ šokoladą!!!

Jei neapsiribotume kūriniiais, kuriuose vyrauja tekstas, ir šiems pokštams ieškotume variantų, nesunkiai rastume iš anksto paruoštų pavyzdžių. Štai prieš atsidarant prisegtą bylą perspėjama, kad būtina įsijungti garsą. Monitoriuje paklausama: „Ar

norėtumėte didesnio atlyginimo?“ Spustelėjus atsakymą, iššoka kačiukas, besikvatojantis kaip kadaise buvęs populiarus suvenyrinis juokų maišelis⁶⁰. Tokius pokštus kaitalioji kebliau. Variantiškumą čia lemtų ne tik tam tikras programos išmanantys internautai, galintys keisti iliustracijų vaizdus ir garsus, bet ir tos pačios tematikos pokštų daugis.

Straipsnyje sąmoningai nerašyta apie anekdotus – jų gyvybingumas visiems gerai žinomas, apie gebėjimą taikytis prie naujos situacijos jau ne kartą yra rašyta⁶¹; šiuolaikinių jų variantų internete, ko gero, daugiau negu specializuotų archyvų fonduose.

Tokia internete randamo folkloro panorama. Akivaizdu, kad tai anaipol ne valsietiškosios kultūros dalis. Dauguma apžvelgtų kūrinių – komiškas folkloras, dažniausiai sekimai ir parodijos. Matėme, kad tai nebūtinai vien interneto savastis – jis paprasčiausiai toliau gyvuoja kitoje erdvėje, modifikuotas šiuolaikinio gyvenimo realijų. Čia ryški anoniminės ir autorinės kūrybos, tradicinės formos, poetikos ir naujos, dažnai provokuojančios mąstysenos dermė, vedanti kol kas sunkokai suvaldomų žanrų link. Internetui nebaisūs nuotoliai ir valstybių sienos, todėl čia kyla ne tik miesto ir kaimo, bet ir nacionalinės bei internacionalinės kultūros problema (tai būtų jau kito straipsnio tema).

Diskutuotina, ar aptartoji kūryba iš tikrųjų yra tik vidutinio lygio vadybininkų, klerkų, tarnautojų bendruomenės folkloras. Juk internetu naudojasi gausybė studentų ir moksleivių, mokslo įstaigų darbuotojų, prie kompiuterių vis dažniau prisėda ir vyresnioji, jau nebedirbanti karta. Taigi kalbėti apie konkretesnių amžiaus, socialinių, profesinių ar kitokių grupių repertuaro ypatumus dar anksti – kiekvieno tyrimo galimybes pirmiausia lemia tekstų ir papildomos informacijos kiekis. Kol kas mažoka variantų, o apie elektroninių laiškų siuntėjus ir gavėjus nežinoma nieko, nors tos žinios būtų svarbios – juk jie, galėdami kūrinių keisti arba palikti tokių, kokį gavo, tampa šios kūrybos platintojais. Deja, modernusis folkloras ilgainybei ignoruotas ir užrašinėtojų, ir tyrėjų. Atėjo laikas šias spragas kamštyti, nes virtualioji folkloro sklaida jau tapo tokia pat realybe, kaip ir žodinė ar rašytinė tradicija.

Išvados

Nagrinėtoji medžiaga – įvairiausių visuomenės socialinių ir amžiaus grupių, turinčių interneto ryšį, gyvenimo atspindys. Nesaistoma vienos pasaulėžiūros ir pasaulėjautos, kaip kad būta valsietiškojoje kultūroje, ji neturi bendrų etinių ir estetinių nuostatų.

Aptartieji tekstai pasirodė plintantys pačiais įvairiausiais būdais: žodžiu, raštu, per spaudą, internetu, SMS žinutėmis, todėl nelaikytini tik interneto savastimi. Internetas tampa sklaidos būdu, lygiaverčiu žodinei ar rašytinei tradicijai. Išimtinai internetinės sklaidos folklorui skirtini daugialypės terpės ar specialių kompiuterinių programų reikalaujantys pokštai. Jie gali gyvuoti tik virtualiojoje erdvėje. Žaidimui būtini veiksmai, tradicinėje tautosakoje nusakomi žodžiu, čia keičiami kompiuterio komandomis.

Konkrečiau kūrinių folklorėjimas internete komplikutesnis dėl techninių gali- mybių daugintis neribotų identiškų kopijų kiekiu, tačiau jo priskyrimą folkloro sričiai turėtų lemti variantiškumas.

Dauguma nagrinėtų kūrinių yra komiškas folkloras. Jis yra dvejopas: literatū- rinės (nebūtinai lietuviškos) kilmės folklorėjantys kūriniai ir aktualizuota tradicinė tautosaka. Pastarąją ypač mėgstama parodyti ar siekiant komiško sujungti tekstus.

¹ *Virginijus Savukynas*. Internetinis folkloras. – <http://www.omni.lt>, 2003 06 30.

² *С. Ю. Неклюдов*. Несколько слов о «постфольклоре». – www.ruthenia.ru/folklore/postfolk.html, straipsnio paskelbimo svetainėje data nenurodyta.

³ LTR 7180, 7272, 7273; Dabar šmaikštaujame šitaip. Parengė Povilas Krikščiūnas. – Tautosakos darbai, [t.] XIX(XXVI). V., 2003, p. 251–265.

⁴ *V. Savukynas*. Min. veik.

⁵ <http://www.omni.lt>, 2004 03 02.

⁶ Savaitė su TV, 2003 01 01 arba <http://www.omni.lt>, 2003 09 09.

⁷ <http://www.omni.lt>, 2003 08 28.

⁸ Ten pat, 2003 09 29.

⁹ Kodėl Dievas neturi daktaro laipsnio? – Ten pat, 2003 08 22.

¹⁰ Kompiuteris, o gal vis dėlto kompiuterė? – Ten pat, 2003 09 11.

¹¹ Vyrškosios taisyklės. – Ten pat, 2003 08 21.

¹² Pavyzdžiui, LTR 5542(1, 6).

¹³ Mokslinis darbas. Objektas – moteris. – <http://www.omni.lt>, 2003 08 06; Mokslinis darbas. Objektas – vyras. – Ten pat, 2003 09 05.

¹⁴ Teisininko laiškas merginai. – Ten pat, 2003 09 08.

¹⁵ *Vytautas Kubilius*. Lietuvių epigramos ir parodijos raida. – Lietuvių epigrama ir parodija. V., 1983, p.13.

¹⁶ LTR 7180(21).

¹⁷ <http://www.omni.lt>, 2003 07 01. Tokie tekstai taip pat siuntinėjami SMS. Variantų žr.: Telefoninis folkloras. Parengė Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė. – Tautosakos darbai, [t.] XIX(XXVI). V., 2003, p. 275.

¹⁸ *М.Л. Лурье*. Пародийная поэзия школьников. – Русский школьный фольклор: От «вызыва- ний» Пиковой дамы до семейных рассказов. Сост. А. Ф. Белоусов. М., 1998, p. 433.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ LTR 7180(34).

²¹ LTR 7180(35).

²² Tikros istorijos. – <http://www.omni.lt>, 2003 09 26. Neradus tinkamo lietuviško pavyzdžio, pacituotas rusų pasakos apie senį ir auksinę žuvelę sekimas.

²³ Keletas minčių. Tarp jų ir įžūlių. – Ten pat, 2003 11 24.

²⁴ *М. Л. Лурье*. Min. veik., p. 435.

²⁵ <http://www.omni.lt>, 2003 08 25.

²⁶ *А. Лысков*. О систематизации «саdistских стихов». – <http://www.ruthenia.ru/folklore/lyskov1.htm>, 2001 04 26.

²⁷ Yra žinoma, kaip tokius eilėraštkus mėgdavę tarybinės armijos karininkai.

²⁸ Pirmą kartą paskelbta <http://soften.ktu.lt/~pupeik/teorijos.html>, 2000 05 01.

²⁹ Trumpas žinynėlis nepažįstantiems lietuvių. – <http://www.omni.lt>, 2003 07 11. Plačiau žr.: Inter- neto folkloro kūriniai taip pat turi autorius. – Ten pat, 2003 09 03.

³⁰ Plg.: „Patarimai, kaip išlikti sveiku bepročiu“ ir „Sveikas trenktumo lygio palaikymas“ (skelbta „Tautosakos darbu“ XIX(XXVI) tome). Vieną tekstą autorius gavo el. paštu (LTR 7180/27/), antrasis

skelbtas „Savaitėje su TV“, 2002 02 07. Laišku gautas variantas už skelbtąjį spaudoje yra „jaunesnis“ beveik puse metų. Dar vienas variantas paskelbtas <http://www.omni.lt>, 2003 10 15.

³¹ С. Ю. Неклюдов. После фольклора. – Живая старина, 1995, № 1, p. 3.

³² <http://www.omni.lt>, 2003 11 24.

³³ Ten pat, 2003 10 20.

³⁴ Ten pat, 2004 03 01.

³⁵ Ten pat, 2003 11 24.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Variacijos liaudies kūryba Nr. 1. – Ten pat, 2004 03 02.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Interneto folkloras: Variacijos liaudies kūryba Nr. 4, 2004 03 02.

⁴⁰ Wolfgang Mieder and Anna Tóthné Litovkina. Twisted Wisdom. Modern Anti-proverbs. Vermont, 1999, p. 3. Apie lietuvių antipatarles plačiau žr.: Dalia Zaikauskienė. Lietuvių antipatarlės ir jų socialinis kontekstas. – XII tautosakos konferencija „Tautosakos tekstas ir kontekstas“: Pranešimų tezės. V., 2003, p. 21–22.

⁴¹ Alternatyvi reklama. – Ten pat, 2003 08 19. Parodijuojamos vasarą populiarios alaus ir gaiviųjų gėrimų dangtelių loterijos.

⁴² LTR 7180(14).

⁴³ LTR 7180(15).

⁴⁴ LTR 7180(33). Turimas galvoje visureigis „Isuzu Trooper“.

⁴⁵ Skelbimai ir patarimai. – <http://www.omni.lt>, ten pat, 2003 10 13.

⁴⁶ Skelbimai ir patarimai. – Ten pat.

⁴⁷ Telefoninis folkloras. Parengė Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė. – Tautosakos darbai, [t.] XIX(XXVI), p. 266.

⁴⁸ Siūlomi rizikingo elgesio variantai: *...paaiškind pitbulio šeimininkui, kad jo šuns snukis gražesnis už jo paties; ...paklausk esto, ar jis šneka dar nežinomu čiukčių kalbos dialektu, ar tik yra persišaldęs*, ir t. t. (žr.: Pasitikrink, ar esi drąsus. – <http://www.omni.lt>, 2003 08 18).

⁴⁹ Atsakoma sekant įvairių žinomų žmonių, filosofinių ir kitokių mokymų mąstysena, pavyzdžiui: Karlas Marxas: „*Tai buvo istoriškai neišvengiama*“; Scientologų bažnyčia: „*Priežastis yra jumyse, bet jūs dar to nežinote. Ją atrasti jums padės kukli 10 000 JAV dolerių suma už vieną seansą, taip pat melo detektoriaus nuoma ir psichologinė analizė*“; Mūsų premjeras: „*Viščiukas dar neperėjo į kitą kelio pusę, bet Vyriausybė prie šio klausimo dirbo*“; Billas Clintonas: „*PRISIEKIU konstitucija, kad tarp manęs ir viščiuko nieko nebuvo*“ (žr.: Ten pat, 2003 07 01).

⁵⁰ Ten pat, 2004 01 28.

⁵¹ Ten pat, 2003 09 20.

⁵² Ten pat, 2003 08 18.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Leonardas Sauka. Iš naujoviškos tautosakos: Laimės laiškas. Santrumpų sąmojis. – Tautosakos darbai, [t.] XVI(XXIII). V., 2002, p. 259.

⁵⁵ LTR 7272(3).

⁵⁶ LTR 7196(423).

⁵⁷ LTR 7196(421).

⁵⁸ LTR 7272(5).

⁵⁹ LTR 7272(6).

⁶⁰ LTR 7272(15).

⁶¹ Pavyzdžiui, žr.: Bronislava Kerbelytė. Anekdotų struktūros ir semantikos ypatumai. – Lietuvių liaudies anekdotai. Parengė Bronislava Kerbelytė ir Povilas Krikščiūnas. V., 1994, p. 9–25; Елена Шмелева, Алексей Шмелев. Клиширование формулы в современном русском анекдоте. – www.ruthenia.ru/folklore/shmelev2.htm, 2001 05 21.

Gauta 2004 03 31